

וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ

הר"ל: מכון צוהר התיבה ביתר, 073-73-67-47-1

אחרית וראשית

בפרשה זו אווזים אנו כבר בסוף השנה, בשבת סליחות, אולם קוראים על המצוה של 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה' – מדברים כבר על ה'ראשית', מקשרים את האחרית והראשית, אולם גם עושים הפסק של שבת בכדי להפסיק בין התוכחה לראש השנה לקיים 'תכלה שנה וקללותיה', וצריך להבין מה פשר הראשית המופסקת הזו?

ההרחבה וטעותה

ונקדים שכאשר אדם מתייצב בראשית השנה, הריהו מתכנן לעצמו שנה טובה בצורה מורחבת מאד, טובה כמה שיותר, וגם הוא היה רוצה להיטיב את מעשיו כמה שיותר, ולנצל את זמנו וכוחותיו כמה שיותר, ואף להשיג ולקבל כוחות ויכולות כמה שיותר –

אולם יש שיטה ידועה בפוסקים שאין אדם יכול להתחייב על סכום שאין לו קצבה, ולכן נראה שה' נוהג לפי ההלכה, ויחַתֵּךְ חיים לכל חיי, ויכל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, ומשום כן מסתבר שגם האדם צריך לעצב את תכניותיו באופן שיש לו קצבה, הן מחמת שכך הוא הסדר, והן מחמת שאם יבקש משהו שאין לו קצבה – לא תועיל התחייבותו... כבר מעכשיו יתברר שקבלתו אינה קבלה.

אולם המציאות היא שאדם תמיד רוצה שיהא לו בהרחבה, וכמה שיצמצם את תכניותיו ושאפיותיו, תמיד יגלה לבסוף שלמעשה הריהו קצת מאוכזב, כי אף שמה שהשיג מספק וממלא את מחסורו, בכל זאת, לא השיג את ההרחבה שקיווה לה או שחלם שהלוואי שיהא כך וכך, ואף אם רק קיווה שאולי תארע לו איזה הפתעה ושיג יותר ממה שקצב לו – הרי זה כבר מכין לו אכזבה על שלא השיג את ההפתעה...

וצריך לדעת שה' מנהיג את עולמו במדת החסד והרחמים, והנה מצד הרחמים יתכן שיקצוב ה' לאדם רק את 'די מחסורו אשר יחסר לו', אבל מצד החסד מסתבר שנותן ה' לאדם בהרחבה יותר מכדי מחסורו, ואם כן, כאשר יהודי יקווה

למדת החסד הזו – יקווה להרחבה, וכאשר יתכנן את מדרגות עבודתו לקראת השנה הבאה, גם כן יתדמה לקונו ויבקש שקבלתו תהא בהרחבה, דהיינו, קצת יותר ממה שמסוגל לבצע בקלות ובנעימות, יהא מוכן לוותר על מנוחתו, להתייגע ולעמול כדי לתת את עצמו יותר לשרות אדונו...

אולם המחשבה הזו טעות היא, כי 'מדת החסד' אינה מדה של הפקרות שלא מחשיבים את הרכוש ומוכנים שחלק מהרכוש ילך לאשפה –

והראיה לכך היא, כי ידוע שהמדה הזו פועלת מתוך הענין של 'אהבה', וכאשר אדם נותן לחבירו השפעה יותר מהמדה הנזקקת לו, אין זה אהבה אלא שנאה, כי סתם מבלבל ומטריד את דעתו, הנה כבר אכל לשבעה, ובכל זאת עדיין מוטרד, נראה לו שמפסיד את הנאת המאכלים שעדיין נותרו על שולחנו, מרגיש שזה 'בל תשחית', ומצד שני יודע שאם כן יאכל יהא זה 'בל תשחית לגופו', [חוץ ממה שלא יתקן את ה'בל-תשחית' של המאכלים, כי אכילה שאין בה תועלת היא כמו זריקה לפח].

חסד ואמת

אלא הענין של 'מדת החסד' הוא שיש צד נזקק המבקש 'יותר מכדי מחסורו', והצד הנותן מתחשב בבקשה הזו ומוכן למלאותה! והאמת היא, שכאשר מישהו מבקש לקבל יותר מכדי מחסורו – השאיפה הזו עצמה גורמת שהיותרת הזו יתחסר לו, תורגש כמו מחסור, אך היות וזה מחסור שלא היה אמור להטרידו, לכן מצד הרחמים הן התעוררות למלאותה, אבל מצד החסד יש כן התעוררות לתת את ההטבה הזו.

וכמו שמצינו אצל לאה שכאשר ילדה את הבן הרביעי אמרה 'הפעם אודה את ה'' ופירש"י שהודתה על שקבלה יותר מחלקה, כי כל אחת מנשי יעקב היתה צריכה ללדת שלשה בנים [וביחוד יהיו י"ב], וכאשר ראתה שילדה בן רביעי – הודתה את ה' על כך, והנה מבואר בתורה שהיתה מתאוה להעמיד הרבה שבטים, ורואים שהיה לה רצון לקבל יותר מחלקה, ורצון כזה הופך להיות מחסור,

וכאשר ה' ממלא גם מחסור כזה, מרגיש המקבל שקיבל יותר מחלקו, ולבו מתמלא בהודיה מיוחדת.

ולכן כאשר יהודי מבקש מה' לקבל משהו בהרחבה, בבחינת 'יותר מחלקו' – הרי זה דווקא כאשר מבקש על משהו אשר ההרחבה הזו כאילו חסירה לו, והיינו, שיודע מה יעשה עם ההרחבה הזו, יש לו כבר שאיפה ותכנית ברורה ומועילה שחפץ למלאותה, אבל אם למשל זקוק הוא למאה שקל אך מבקש מאה וחמשים או שמבקש עשירות מתוך מחשבה ש"למה לא, אם כבר אני מבקש – אבקש הרבה, שהרי ה' יכול לתת הרבה" – לא יעורר בזה את מדת החסד, ה' כביכול יאמר לו, "ה'הרבה' הזה הדרוש לך, מוכן אצלי, כאשר תצטרך אותו – תקבל אותו".

אפשר גם להגדיר את הדברים כך: שכאשר אדם מרגיש שיש איזה מוֹתֵר אשר יועיל לו, יתן לו ישוב הדעת או יקל מעליו את טורח עבודתו – יכול לבקש על כך, אך כאשר כל הבקשה מגיעה מתוך פחד ש'אני מפסיד' כי ה' יכול לתת לי הרבה יותר, ואם אינני מבקש על כך 'אני מפסיד' – זוהי בקשה של טעות, כי אין מה לפחד מהפסדים שכאלו! צריך להרגיש שענין פלוני 'יתן לי תועלת', ולא שאני זקוק לו בכדי 'למנוע תחושת הפסד'.

המתחסד עם קונו

ולכן גם כאשר יהודי פונה לעצב את תכנית עבודתו לקראת השנה החדשה וימי התשובה, ורוצה להתנהג במדת החסד, כי בכך יתדמה לקונו, וגם יזכה שה' ינהג עמו במדת החסד – צריך לראות שקבלותיו לא יהיו רק בענינים הקשורים להלכה ולדין, אלא יעסקו גם בענינים של 'חסידות' – לפנים משורת הדין, וכמו שמצינו בפוסקים שבעשרת ימי תשובה צריך להחמיר ביותר מן הדין –

אבל, לפי המבואר צריך לראות שה'חסידות' הזו, תהא משהו שמרגיש במצפוניו שה' מצפה לקבל את זה ממנו, כביכול מרגיש שיש חסרון כבוד שמים כאשר הוא נמנע מאותו 'מעשה חסידות', כי אם כל ההגשה לחסידותו תהא מתוך מחשבה של 'למה לא, דהיינו, שאם אני

כבר עוסק בעבודת ה', ואני נחשב ליעובד ה', למה לא אהיה 'עובד' גדול יותר – אין זה חסד, אלא סתם זורק כוחות לאבדון... והטעות הזו גדולה מאד, כי היות שהתברר שה' מצד מדת חסדו אינו נותן לאדם יותר ממה שזקוק לתועלתו [ואם נותן יתכן שזה עונש ולא שכר], והיות וידענו שאדם אין לו מכוחו כלום, וכל מה שנותן לה' הוא מתוך הידיעה 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך', אם כן מהיכן יהא לאדם יכולת לתת לה' יותר ממה שה' מבקש ממנו, והרי ה' לא יתן לו את ההשפעה והיכולת לכך, ובהכרח שהנתינה הזו תהא על חשבון עניינים אחרים אשר ה' כן מבקש ממנו!

ולמשל, אם יהודי רוצה לקנות אתרוג יקר מחמת שמביט על עצמו ונראה לו שצדיק ברמה שלו מגיע לו להשתמש באתרוג יקר, אולם כך נראה לו רק כאשר מביט על הציור שלו - כיצד יראה בעיני עצמו בעמדו עם ארבעת המינים שלו, אך כאשר מביט על סגנון היחס שבני לבין קונו אינו רואה שחסר כאן אתרוג שכזה – מסתבר שכל הצורך שלו באתרוג היקר הוא מחמת שחושש ש'מפסיד' הוא את המעלה שביכולתו להשיגה, ולא מחמת שהמעלה הזו 'חסירה' לו, ולכן אם יוציא את הכסף הזה על האתרוג, יתכן שיחסר לו כסף להוצאות יום טוב אחרים שאף שאינם הכרחיים אבל הם 'חסרים' לו.

ושמת בטנא

וזהו הלימוד שלנו ממצות ביכורים, כי הנה אדם מצפה לברכת ה', מצפה לקבל את ה'ארץ זבת חלב ודבש' אשר הכין לו ה', ויתכן שבצפיה הזו מתערבת לה שאיפה להשיג הרחבה יתירה, כי חושב 'למה לא? – אם יתכן שעצים יוציאו מאה קילו, למה שיוציאו רק שמונים קילו?' ולכן אומרת התורה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה פירות כאלו אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נותן לך, כלומר שיהא פרי אשר תבין ותשכיל שאמנם אתה מביאו מארצך אבל אין זה שלך אלא ה' אלקיך נתנו לארצך, ואת הפירות הללו תשים בתוך הטנא, בתוך כלי עם גבולות, ותבין שה' לא מצפה לקבל ממך משהו שהוא חוץ לגבולות, אלא משהו מוגדר שיש לו שיעור, ואת זה תביא אל הכהן, כי נודע שכהן שייך ל'מדת החסד', (וכתוב 'תומך ואוריך לאיש חסידך'), וכנראה הטעם הוא כי כהן מוסר עצמו לעבודת ה' יותר מהעבודה שעושים שאר העם, וזאת

היא בחינת 'חסד' – לפני משורת הדין, אבל הכהן הזה ניצב בבית המקדש ורוצה לעשות עבודה, ואין לו מה לעשות עד שיבואו אנשים עם קרבנותיהם, והקרבנות הללו באים בנדב או נדבה, וצריכים להיות לרצונכם, מתוך רצון טוב המרגיש את הזכות להביא קרבן, מרגיש שעושה בכך נחת רוח לה', וגם הכהן המקריב, אחד מכוונותיו צריכות להיות לשם 'ניחוח', וכל ההרגשה של העבודה היא 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך' –

וכאשר 'מביא הביכורים' יביא את הטנא עם פירותיו המוגבלים אל הכהן, יקבל את ההארה של החסד האמתי המבוקש והרצוי לפני ה', ואז יוכל לענות ולומר את ה'מקרא ביכורים', ובקריאה הזו יווכח שה' נתן לנו ארץ זבת חלב ודבש, רק אחר 'ונצעק אל ה' אלקינו, וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו', ופשוט שצעקה כזו מושמעת מתוך הרגשת מחסור, מי שמבקש 'מותרות' כי 'למה לא?' אינו מסוגל לצעוק בבקשתו...

ותירה מכך, מבואר במקרא הזה שה' נתן לנו את הארץ אחר שהוציאנו ממצרים, נתן לנו ארץ חמדה טובה 'ורחבה' אחר שהוציאנו מארץ של 'מיצרים' ו'לחץ', כי זה תלוי בזה, כאשר אדם מבקש מותרות מיותרים כמו השאיפות הבהמיות של אדמת בני חם, אשר אינם זקוקים באמת לאדם, אלא כל הצורך שלהם הוא מפני שראה משהו, ונדמה לו שאם לא ישג אותו – הוא מפסיד, זה גורם לו להיכנס ל'מיצרים', כי מושך לעצמו שפע שמיועד למחסורים אמתיים בעבור דמיונות מיותרים, ונעשה כאדם שאוכל רק סוכריות במקום לאכול לחם, כמה שאוכל אינו שבע...

ואחר הבהירות הזו אפשר להשתחוות לפני ה', להכניע את כל הקומה האנוכית לפני ה', להסכים עם רצון ה', לחפוף לקבל מה שה' רוצה לתת לנו בחסדו, ולחפוף לתת לה' מה שמצפה לקבל מאתנו, ואז, זוכים לחיים שלווים ורגועים, אפשר לזכות ליושמת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך' כי יוכל להתרצות במה שיש לו, לא יחמוד השגות זרים, וגם 'הלוי והגר אשר בקרבך' יוכלו לשמוח, כי יקבלו את מה שהכין להם ה' לקבל יותר מחלקם מתוך מדת החסד, החסד לא ילך למקורות זרים.

והנה בזמן הזה אין לנו את ה'מקרא ביכורים', אבל כאשר עומדים באחרית

שנה, ורואים את קללותיה של השנה החולפת, ויודעים שהקללות מגיעים מ'יתחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל', אפשר להתבונן מה באמת הסיבה שעבודת ה' לא היתה בשמחה וטוב לבב, ויתכן שיתברר שהסיבה לכך היא כי לא היתה 'מרוב כל' – לא היתה מתוך הכרה שה' נותן לנו הרחבה מתוך מדת החסד כדי להשתמש בחסד הזה כנכון, לא להוציאו למותרות שצריך אותם בגלל 'למה לא?' נתן אותו בעבור עניינים שיודעים לומר בפירוש 'למה כן!', כלומר, יודעים לומר ברור מהי המעלה והתועלת הנכונה שיהיה לנו מההוצאה הזו, ואז גם העבודת ה' נעשית מתוך רוח של חסד, לא מתוך לחץ של 'למה לא אהיה חשוב יותר, או עם משרה מכובדת יותר', אלא מתוך רוח נדיבה של להרבות כבוד ה' בעולם, כדי שישמח ה' במעשיו, מתוך הכרה והרגשה 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך', ועבודה כזו נעשית 'בשמחה ובטוב לבב מרוב כל'.

הלימוד הזה המתברר מתוך השנה החולפת, מביא עמו את הלימוד של המקרא ביכורים אשר צריך לזכרו בזמן ההחלטות והקבלות של הראשית החדשה, מלמד להכיר את ה'ראשית' לאור ה'אחרית', ולכן אחר קריאות הפרשה הזו, נותנים רווח של שבוע להתבונן בלימודים האלו – שבוע של סליחות אשר בהם יביטו על העבר יתוודו על הטעויות ויתכננו עצה נכונה לקראת הראשית הבאה, יבקשו שתכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה, יזכרו כי 'אשרי יושב ביתך' – מאושרים הם אלו המכירים שכל העולם הזה הוא בית ה', כל בריותיו כביכול מצויים בביתו, מכין להם צרכיהם בחן ובחסד וברחמים, אם לא יתפתו אחר מחסורים מדומים – לא יחסרו להם צרכיהם לעולם ועד, ויענו ויאמרו "לך ה' הצדקה ולנו בושתי הפנים", כי הנה ה' מנהיג עולמו בצדק, נותן לכל אחד את מחסוריו שלו, ונותן לכל אחד את היכולת למלאות את מחסורם של אחרים, וכך מתנהל העולם בצדק, כל אחד משתלם מחבירו ומשלים את חבירו, אך כאשר אדם מעורר בתוכו מחסור שאין מי שימלא אותו, ומשום כן אף טרוד הוא ואינו פנוי למלאות את מחסורם של אחרים – מרגיש 'בושתי פנים', וזהו ה'הושתחוית לפני ה' אלקיך' המצטרף ל'מקרא ביכורים' המחודש הלוה.